

Işık Kansu

Çocukluğa Yolculuk

İnci Aral

Tavanından sucuklar sarkan iki katlı ahşap evin pencere önündeki sedirden “Süüüt” diye bağırان 3-4 yaşlarındaki küçük kız, birkaç yıla kalmadan içinde katışıksız, giderek kabaran bir hüzün biriktireceğini nereden bilebilirdi ki? O günlerde masanın üzerine çıkarıp mezurayla kollarını, bacaklarını ölçen; parmaklarını saçına dolayıp el çabukluğu marifet ensesinden şeker çıkaran babasının yitik zamanın buğulu camı ardında kalacağına inanır mıydı?

Orman mühendisiydi Şahabettin Aral. Denizli, Niksar, Bolu, Karadeniz Ereğlisi, Manisa... Memurun peşinden sürüklendiği alinyazısı gibiydi iç göç. Belki de şimdilerde unutulmuş gözüküen Anadolu'nun yazgısını bir avuç okumuş yazmış insanın çabasıyla değiştirmenin biricik çaresi...

Yalnız baba atanmazdı bir yerden bir yere. Anneye, hatta çocuklara sorsan, “Eşim ya da babam filanca vilayete ya da kasabaya atandı” demezlerdi, çoğullaştırırlardı o görevlendirmeyi: “Şuraya tayin edildik.”

Açılır kapanır ceviz sandalyeleri hep onlarlaydı. Aile nerede, ceviz sandalyeler orada. Kar-yolalar ise her taşınmada satılırdı, ilk günler yer yataklarında yatılırdı çoğunluk. O bildik sedir, soba, halılar, bir de kitaplar, kitaplar... Ne çok kitap vardı. Babasının “Bütün Dünya, Bütün Türkiye” dergileri ile hastalığını araştırdığı tıp kitapları. Annesinin romanları ve elbette gramofonu...

Akşamsefasının taç yapraklarına benzeyen o koca huniden Perihan Altındağ'ın, Müzeyyen Senar'ın sesleri yükselirdi.

Münir Nurettin'in “Ümit yolcusu yorulmaz / baht izinde koşar gider / Sevdaya karşı durulmaz / gönüllerde yaşar gider” diyen mahûr yürük semâisinde dalgalanırdı anne Ayfer Hanımla Şahabettin Beyin öyküsü:

Bu konuda rivayet muhtelifi. Anne yönünden bakarsan, babası hiç istememişti annesini. Hatta evdeki atışmalarda bu kayıtsızlığa kanıt bulurdu Ayfer Hanım:

“Zaten beni istemeye geldiğinde pabuçlarını bile bağlamamıştın.”

Baba tarafına bakarsan, Şahabettin Bey ta o zamandan kararlıydı:

“Evleneceğim ama, Ayfer gibisi ile.”

Tek kesinlik vardı ortada, o da her ikisinin de evlendikten sonra birbirlerine büyük bir aşkla bağlanmalarıydı. Bir gizli, ama coşkun sevdanın belgesidir birbirlerine yazdıkları, hâlâ saklanan mektuplar.

Hep dağlarda, arazideydi babası. İnci, 4-5 yaşlarındaydı, Bolu’da ailece dağdaydılar. Kamp kurulmuştu. Çadırlarda yatılıyordu. Anne-baba mantar toplayıp gelmişlerdi. Bir mangalın üstündeki tenekede mantarlar pişirilip yenmişti. Bir süre sonra İnci mızımızlanınca da bir gece önceden kalma ateşin kamp ateşinin külleri içinde yuvarlanarak dayak yemişti annesinden. Kendini kaybedip zehirlendiği anlaşılınca da binek hayvanlarının bile geçemediği dağ yollarından bir seyisin sırtında indirmişlerdi onu Bolu’ya, hastaneye kaldırmışlardı. Hemşireler, doktorlar, “Bizim kızımız olmak ister misin?” diye sormuşlar, “Olurum” demişti. Eve döndüklerinde, dost, ahbab “geçmiş olsun”a gelmiş, o ölümden döndüğü, hasta olduğu halde, herkes, sarışın, tombul bir bebek olan salıncaktaki kız kardeşi ile ilgilenmişti...

Halk Fırkası’nın bahçesinde dolaşılırdı akşamüzerleri. Cumhuriyet Bayramlarında ışıklar sabaha kadar yanardı. Siyahlı beyazlı “Neşe” adlı bir kedileri vardı. O yıllardan her çocuk gibi bez bebekler, oyuncak bakır tencereler, toplar, fırıldaklar ve elmaşekerleri ile muhteşem gökkuşakları kalmış şimdi. Karlara vuran güneş, parlak yeşil, ağzı büzgülü bir plastik çanta ve en önemlisi üzerinde evcilik oynadığı bir ayı postu bilincindeki aynaya yansır.

Baba eve geldiğinde uykusuz, yorgun ve keyifsiz olurdu. Köylü bir çeki odun götürse ormandan, müfettişler mühendislerden bilirdi. O üzüntülerden söz edilirdi sık sık evde. Karı koca tartışmaları ise geçim sıkıntısından çıkardı.

Bütçe hep gedikti. Altmış liralık maaş, üç çocuklu bir ailenin yaşamasına zar zor yetiyordu. Küçük keyifler yok değildi aslında. Örneğin pazar günleri ailece Bolu’nun tek sinemasında, Ferdi Tayfur’un incelip kalınlaşan sesi eşliğinde Lorel-Hardi filmleri izlenir, sinema çıkışı kaplıcaya, hamama gidilir, yıkanılırdı hep birlikte.

Beklenmedik anda kırılabilir hayat. Bir gece Şahap Beyi sedyeyle getiriyorlar eve. Beyin kanaması geçirmiş, felç gelmiş bir yanına, çok zor konuşuyor. Dümdüz yatıyor yatakta. Yalnız İnci anlıyor söylediklerini. Sonrası, çok zor. İstanbul’un, Ankara’nın ünlü doktorlarına gitmeler, sağaltma çabaları, umudun küçük yeşertileri. İyileşme beklentisinin büsbütün umutsuzluğa dönüşmesi... Annenin şiddetli baş ağrıları, yüksek tansiyonu...

Bolu'daki evin tavan arası İnci için bir define adasıydı. Ev sahibinden kalma kitap, dergi dolu sandıklar vardı orada. Özellikle çizgi romanlar. Okumayı söker sökmez defineyi keşfetti. *Arı Maya'nın Maceraları*, *Sihirbaz Mandrake*, *Uçan Adam* gibi bir sürü çizgi roman cildini devirmeye koyuldu. Sandığın kapısını açmak için büyümlü sözlere gerek yoktu hem. Düşler dünyasının kapısı zaten açık duruyordu. O evden, ağabeyinin sünnet düğününü anımsıyor bir de. Konuklar ve aile büyük bir kazan dolusu limonatayı bitirdikten sonra kazanın yanında kuşukulu boş bir lazımlık bulunmuştu da pek kaygı yaratmıştı bu olay, ama biraz da gülünmüştü?

Annesi, babasının hastalığından sonra oldukça hırçın, biraz da mutsuz bir kadın olmuştu. O ikisinin ortak çabaları daha çok bu hastalığı iyi etmek üzerine yoğunlaşmıştı. Doğrusunu isterseniz; birbirine tutkun, ama ikisi de hastalıklarından bir türlü başını kaldıramayan, dolaşısıyla gergin anne-babanın arasında çok yalnız bir çocukluktu onunki. Nedense annesi küçük kız kardeşi Sevil'i daha çok seviyormuş gibi gelirdi İnci'ye. Evde bir suç işlense, o suçu İnci işlemese de nedense ona yönelirdi annesinin öfkesi. İnci'nin haksızlıkla tanışması ve hayatı boyunca bunu dayanılmaz bulmuş olması o yıllardan kalmaydı belki de.

Birliktelik ve sevinç yok muydu yaşamlarında hiç? Yalnızca kırıntılar belki...

Karadeniz Ereğlisi'nde, geceleri idare lambalarının yakıldığı, Kore Savaşı'na giden askerlerin caddelerden tozularak geçtiği dönem... İnci, ayaklarına paçavralar bağlıyor, sandaletler yapıyor, bez bebeklerine türlü türlü kâğıtlardan giysiler, çantalar kesiyor. Bir de düşler evreninden çıkardığı hikâyeleri derleyip topluyor uzun uzun anlatıyor, annesi onu dinliyor, gülüyor "Uydurukçu sen de" diye takılıyor.

Manisa'daki evin bahçesindeki uzun kahvaltılar sonra... Izgara yapıldığı akşamlar ortalıkta dolanan onlarca kediye isim takmalar, ağabeyin kardeşlerini hortumla ıslatması... Celal İnce'nin tangoları; "Kavuştum yine baharla sürüme" pır pır pırleyi? Babanın en ufak cızırtı ve parazitte radyoyu söküp yeniden takması, annenin söylenmeleri...

Yine Manisa'da, annesinin yeşil-kırmızı iri kareli paltosu bozulacak, İnci'ye palto yapılacaktı, çok gecikti. Bahar gelmiş, son cemre çocukların pembe yanaklarına düşmüştü. Yine de giymiş ve hiç çıkarmamıştı o sıcakta paltoyu üstünden.

Herkesin babası gibi bir babası olsun istiyor İnci. Otuz beş yaşında âdeta vurgun yemiş genç babanın kendine dönük, içkin bir dünyaya çekilmesi dokunuyor ona? Yabancı biri o çocukları için artık. Az konuşan, bastonla, ağır ağır işine, orman dairesine gidip gelen, diyetine dikkat etmeyip tuz çalan, anneye inatlaşıp delice kıskanan; evle, çocuklarla hiç ilgilenmeyen, saçları birdenbire ağarmış, biraz ürkütücü, biraz da acıtıcı bir adam...

Bu uzaklıktan olmalı, babasına hiç "baba" diyemedi İnci.

Ona bir kez, yalnızca bir kez, “Baba! Babacığım!” diye seslendiğini anımsıyor:

8-8.5 yaşlarındaydı. Manisa’da Rumlardan kalma tek katlı ve büyük bir bahçesi olan evde, bir bahar günü bahçeye çıkıp çamaşır iplerini söktü babasına. Bir büyük zerdali ağacına savurdu. Ne yaptığını soran İnci’ye kendini asacağını söyledi. İşte o gün, o an, “Baba” diyebilirdi, babasına. “Baba, babacığım. Ne olursun yapma...”

Küçük kızının bacaklarına sarılıp yalvarıp ağlaması karşısında “Peki, git, anneni çağır o zaman, siz gelinceye kadar bekleyeceğim” dedi, Şahap Bey. Annesi, orman müdürünün eşindeydi. Beyni karıncalanarak koştu oraya, annesiyle birlikte, telaşla, korkularla döndüler eve. Babası sedirde oturmuş sakin bir halde radyo dinliyordu.

Şahap Bey, bu olaydan 6 ay sonra ikinci bir beyin kanaması geçirdi ve öldü. Bir süre sonra o gün yazdığı intihar mektubunu bir kitabın arasında buldu Ayfer Hanım. Çok ağladı.

İnci, “Benim çocukluğum olmadı, çocuğa benzer bir küçük kızdım o kadar” diye yazacaktı yıllar sonra. “Benim gibi yalnız ve sevgisiz kalmış bir çocuğa içinde yer aldığım dünyalar sunan tek şey ise kitaplardı.”

Ama o yalnızlık, babanın ölümü üzerine Müyesser Halanın yanına, Bursa’ya göçüldüğünde de sürdü. Bir ev bulununcaya kadar halanın evinde kalınacaktı.

O günlere rastlar annesinin hastaneye kaldırılışı. İki çocuklu, öğretmen halasının pek de büyük olmayan evinde annesiz babasız, sessiz, çekingen bir yaşam başlamıştı. Tam altı ay sonra halasının beslemesi Emine duyurmuştu annesinin eve dönüşünü. Okuldan dönüyordu. Hatta elinde ya horozşekeri vardı ya da macun. Çok sevmesine karşın şekerlemeyi fırlattı attı, bir koşu eve vardı, salonun kapısını açtı. Annesi, pencerenin önünde sedirde oturuyordu. Dışarıdan vuran aldatıcı ışık oyununda, yüzünden çok, küçük beyaz puanlı kırmızı kadife saahlığını seçebildi. Çok yabancı gelmişti annesi:

– Gelsene kızım!

Emin olmak ister gibi yaklaştı yanına, gerçekten annesiydi... Ama onu kucaklamaya, o kucağa atılmaya cesaret edemedi.

Bir ev tutuldu. Anneye, Orman Dairesi'nde kâtibelik bulunmuştu. Her sabah erkenden işe gitmeden önce dokuz yaşındaki İnci'yi uyarmadan kapıdan adımını atmıyordu. Bulaşıklar yıkanacak, ev toparlanacak, süpürülecek filan... Oysa, evin arka bahçesindeki eski hamamlığın ortasına atılmış ve kocaman, boyundan büyük bir tepe oluşturmuş kitap yığını, bu yeni defineyi dikkate almıyordu annesi. Ne define ama! Yüzlerce dergi, sayfaları ıslanıp birbirine yapışmış ya da toz içinde sayısız kitap... Kitapları seç, sayfalarını çevir, zaman su gibi... Mahallenin çocukları ve kız kardeşi Sevil ile oynanan dokuz kiremit ve evciliğin çekiciliğini üstüne ekle, bir de bakmışsın ki akşam olmuş. Bulaşıklar mutfakta bekler, anne işten yorgun gelmiştir, büyük haksızlıktır İnci'yi dövmesi...

Ertesi yaz, annesinin yengesi Nedime Yenge, İnci ile Sevil'i alıp İstanbul'a, Büyükkada'da bir kampa götürdü. Kamptan döndüklerinde anneleri yine yoktu. Halası, "Hastanede" dedi. Babası öldüğünde de "Hastanede" demişlerdi. İnci kendisini taş merdivenlere atıp ağladı. Annesinin yaşadığına zor inandırabildiler onu.

Eşi gibi, beyin kanaması ve felç geçirmişti Ayfer Hanım. Takvim yapraklarına sorsan, aylara ökseotu gibi yapışıp kalan bir ayrılığı yine. Anne döndüğünde, kararmış ahşap tahtalı eski bir Bursa evinin ikinci katına yerleştiler. Hasta olduğu için artık çalışmıyordu Ayfer Hanım. Sol eli pek tutmuyordu ve konuşmaktan bile yoruluyordu. Mutlu olduğu tek gün, Işıklar Askeri Lisesi'nde okuyan oğlunun birkaç saat evci çıktığı cumartesilerdi. Bütün gelecek umudunu ona bağlamıştı sanki.

Ev sahibinin elektrik parasının çok geldiğini söylediği günün ertesindeydi. Akşam yemeğindeydiler. Annesi, sofradan kalktı, "Başım ağrıyor" dedi, dili dolandı, büfeye doğru gitti, düştü!

O gece halasında kaldılar kız kardeşiyle. Sabah bir hademe geldi, eniştesine alçak sesle "Yenge vefat etti" dedi. Duymuştu da duymazlıktan geldi İnci. Okula gitti, son derse kadar dayandı. Ağlama nöbetine tutulduğunda zil çalmak üzereydi.

Bir ocak ayıydı ve on bir yaşındaydı...

"Çocukların kaçınılmazı kabullenmek konusunda üstün bir yetenekleri vardı" belki. Garip bir dayanıklılıkları ya da. Çünkü annesinin öldüğü yılın yazında, hayatının en güzel birkaç haftasını geçirmişti. Aydın'a kadar trenle gittiler. Ondan sonrası otobüsle... Keçi yolundan biraz daha geniş, üstünde koca koca kayaların bulunduğu bir tür şosede sarsıla sarsıla yaklaşık on beş saatte vardılar Muğla'ya. Dört çocuklu büyük hala Hürmüz Hanım ile enişte Baha Pakkan, bir yayla evi tutmuşlardı. Evin bir yanı bostan, öbür yanı bağ. Oğlaklar, inekler, kavun çalmalar, in-

cir ağaçlarına tırmanmalar, sabah kırağında kalkmalar, tütün kırmalar, tütün dizmeler... Radyo 6-7 Eylül olaylarını ve yankılarını duyurmuştu, işte o yaz dönümüydü ve çok mutluydu...

Ortaokula başlayacak. Bursa'daki eniştesi gelip İnci'yi aldı. İki enişte nasıl bir anlaşma yaptılarsa, kız kardeşi Muğla'da kaldı. İki kız kardeş tam dört yıl boyunca görüşemeyeceklerdi.

Cengiz Ağabeyinin Işıklar Askeri Lisesi'nden belge alması da aynı yıla rastlar. Suçluluk duyardı hep, "Sınıfta kalmakla, benden çok şey bekleyen annemin ölümüne ben sebep oldum" diye. İpek fabrikasında muhasebe işi bulmuş, Setbaşı'nda harap bir tek göz odada kalıyordu. Ağabeyi İnci'ye söz vermişti, yeni çıkan naylon kısa soket çoraplardan alacaktı...

Çelebi Mehmet Ortaokulu'nun ikinci sınıfında okurken canı camı açıp ovaya bakmak çekti. Lodos geldi çarptı bütün hızıyla pencereye. Cam tuzla buz... O yıllarda cam kolay kolay da bulunmuyor, karaborsada. Eniştesi Kadir Çağal, okul müdürüydü, onu çağırdılar, "İnci, cam kırdı" diye. Eniştesinin gelmesiyle İnci'yi tokatlaması anlaktı. Derse girmedi, çıktı gitti ağabeyinin yanına:

– Ağabey, sen bana çorap alacaktın ya, onun parasını ver, okulun camını kırdım, onu yaptıracağım.

Yıllar sonra öğrendi, ağabeyinin verdiği paranın cebindeki son kuruşlar olduğunu.

O günkü tokat olayının dışında, hep sevecen davranmıştı eniştesi. Tam anlamıyla bir Cumhuriyet aydını olarak tanımlanabilirdi. İnci'nin eğitimiyle yakından ilgilenen, dil bilincini ortaya çıkaran ilk Türkçe öğretmeni ve vasisiydi.

Ortaokul bitince, öğretmen okulu sınavını kazanması için büyük uğraş veren de eniştesiydi.

Tek kaygısı, İnci'nin bir meslek sahibi olup yaşam boyunca kendi ayakları üstünde durabilmesini sağlamaktı. O yüzdendir ki, hiç yapmayacağı, yapamayacağı şeyi yaptı, tanıdıkları-

nı araya soktu, kâğıdı değiştirip sınavı kazandırdı.

Aslında İnci sınavı kazanabilirdi. Tek eksiği, okuldan okula dolaştığı için yeterince kavrayamadığı ders matematikti. Ortaokul 2. sınıftaki öğretmeni Ali Çakır tarafından, tahtada bir problemi çözemeyince tokatlanmış olması matematikten daha da soğumasına neden olmuş muydu bilinmez ama, diğer dersleri çok iyiydi. Ağabeyinin lise edebiyat kitaplarını daha ortaokulda bitirmişti ve şiirler yazıyordu. Yine ağabeyinin eve getirdiği çoğu Varlık cep kitaplarını da tutkuyla okuyordu. Orhan Kemal'in *Baba Evi*, *Avare Yılları* örneğin. Halasının, eniştesinin kitaplıklarındaki Şevket Süreyya'nın *Suyu Arayan Adam*'ı, Rus klasikleri, Muzaffer Tayyip Us-

lu, Melih Cevdet Anday hepsi hepsi, on iki-on üç yaşındayken okunmuştu zaten.

Bir yanıyla deli doluydu, bir yanıyla da gönül ezikliğini büyütürdü içinde. Bir yanı, kuzenleri Cevdet ve Osman ile, mahallenin oğlanları ile kıran kırana dokuz kiremit oynar, Pekos Bil okuyup maç kavgası yapar ve dünyaya alayla bakardı; öbür yanı içine kapanır, duygusallaşırdı.

Aynı ikilem yatılı gittiği Manisa Öğretmen Okulu'nda da sürdü. Hemen ilk aylardan başlayarak Zuhâl'le, İmren'le birlikte okulun en azılı öğrencilerinden oldu. Hani erkek okullarında yerinde duramayanlara "piç kurusu" derler ya, bu argo söz tam da denk geliyordu onlara. Öğretmenlere isim takmalar, alay etmeler, etütlerde olmadık maskaralık, gürültü, patırtı, şaka, şamata...

Özel gün ve törenlerde iyi şiir seçebilen, okuyabilenler de onlardı. Zaten İnci, kitaplık kolu başkanı olmuştu. Kütüphanenin anahtarı hep yanındaydı, kitaplığa kendini kilitler, okur, okurdu. Klasikleri âdeta yuttuğu dönemdir o. Kitaplar sığınağı olmuştu.

Uzun tatillerde, Bursa'ya, halasının yanına gidiyordu. Müyesser Halası ile ilişkiler çocukluğuna göre daha sıcaktı bu yaş döneminde. Birlikte dikiş dikerlerdi. Yemek yapmayı öğrenmişti. Halası, bunları çok önemsiyordu. Idealist bir öğretmendi, ama kadının konumuna bakışında tutucu sayılabilirdi. Erkeklerden korkulmalıydı, insana onlardan zarar gelebilirdi... Erkeklerden sevgiden çok sevecenlik, koruma, kollama bekleminin getirdiği sonuçtu galiba,

kendi yaşlılarını sığ, yoz görmesi... Sonradan genellikle kendinden yaşlı erkekleri sevdi.

Çocuklukta yitirilmiş sevgi, acıya yatkınlık, sevilip sevilmediğinden kuşku duyma uzun yıllar peşini bırakmamıştı hiç. Kişiliğinin öte yakasında içten içe kaynayan hüznün bağımlılığının burgacından ise ağa-

beyinin düzenli mektupları çekip çıkardı onu. Ağabeyi, büyük şirketlerde çalışıyordu. Muğla'daki hala kızına âşık olmuş, evlenmişti. Mutluydu. Artık o ağabey ocağını evi sayıyordu.

Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nde okurken, okulun büyük kütüphanesinde okuma ve şiir yazma uğraşını sürdürdü, uzun mektuplar ve günlükler yazıyordu ayrıca. Kendini dışa vurma yolu bu:

“Kendimi bildim bileli, ola ki ruhumu yeniden bütünlemek ve her zaman çok yakınımda duran ölüme meydan okumak, yani onu büsbütün unutmak için yazmayı denedim. Kendimi sevdiğim, ama uzakta kaldığım insanlara anlatmayı sevdim ve beni sevsinler, çok sevsinler isteyerek bende birikenleri onlarla bölüşmeye çalıştım. Günlerimi yazdım defterlere, kırlmalarımı, çocuksu, geçici heveslerimi, yerli yersiz acılarımı, telaşlarımı ve terk edilme korkularımı. Böylelikle henüz çok gençken insanın bencilliğinden daha yüksek bir bölüşme isteğine sahip olduğunu öğrendim.”

Çoğunluğu kitaplarına sinmiş çocukluğundan ne iz kaldı?

Dirence bulanmış dayanıklılık ve anımsandığında yüreği yoklayıp geçen bir yeis galiba. Yani biraz umutsuzluk, biraz karamsarlık, bir parça da başarmanın yarattığı özgüven... “Mut-suz bir çocukluğun bir yazar için hazine değerinde olup olmadığı” konusunda ise hâlâ kararsız:

“Bedel bu kadar ağır olmamalı.”

“Keşke” dedikleri var mı?

Bu sorunun yanıtını hayal bile edemiyor...